

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 450

מהלך "מוריד הגשם" – "טל מטר", ושאלות המצויות חשון תשפ"ב
ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

הל' "מוריד הגשם" – "טל ומטר"

"משיב הרוח ומוריד הגשם"

בימות הגשמים, אם טעה ואמר "מוריד הטל" אם עדיין לא הזכיר "הגשם" שבסיום הברכה, יאמר במקום שזכר "משיב הרוח ומוריד הגשם" (שו"ע סי' קי"ד, סעי' ה'), ו"ביאור הלכה" ד"ה אין, ופמ"ג שם).
ואם נזכר לאחר שאמר "ונאמן אתה", יאמר "מוריד הגשם", ויחזור לומר "ונאמן אתה" וגו' (משנ"ב שם סי' ק"ט, דבעינן מעין חתימה סמוך לחתימה). ואם טעה וסיים מיד בלי לחזור, אין זה מעכב בדיעבד (שד"ן סמוך לחתימה מעין החתימה אין זה לעיכובא).
ואם סיים הברכה, אינו חוזר כיון שהזכיר "מוריד הטל" (שו"ע שם), ואפילו אם עומד לאחר שהזכיר "הגשם", לא יאמר "למדני חוקיך", מכיון שאין זה לעיכובא (משנ"ב שם סי' ק"ב). אם אמר רק "מוריד הגשם", ולא אמר "משיב הרוח" אינו חוזר (שו"ע שם סי' ג'). ואפילו אם לא סיים עדיין הברכה, אינו חוזר (משנ"ב סי' ק"ב).
ויל"ע למה ב"הזכרת גשמים" אומרים "גשם", ובברכת "ברך עלינו" כשמבקשים גשמים אומרים "מטר" (ועי' "חשק שלמה" ריש מסי תענית, ו"רבינו בחיי" פי עקב י"א י"ז, ו"ערוך השולחן" סי' קי"ד סעיף ב').

"ותן טל ומטר לברכה"

בארץ ישראל מתחילים לשאול גשמים – "ותן טל ומטר לברכה" בליל ז' בחשוון, ובחז"ל 60 יום אחר תקופת תשרי. ונוהגים להכריז "טל ומטר" קודם שמונה עשרה שבו מתחילים לשאול, ואם לא הכריז אעפ"כ יאמרו (משנ"ב סי' קי"ז סי' ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שכח לומר בברכת "ברך עלינו" ונזכר קודם שגמר ברכת "שמע קולנו", יאמר בברכת "שמע קולנו", ואם סיים ברכת "שמע קולנו" יאמרו שם קודם ברכת "רצה", ואם כבר התחיל ברכת "רצה", יחזור לברכת "ברך עלינו" (שו"ע סי' קי"ז סי' א').

נזכר באמצע "רצה" שלא אמר וחזר לברכת "ברך עלינו" ושוב שכח וכבר אמר "ברוך אתה ד' יי", ימשיך ויאמר שוב את כל הברכות עד "שמע קולנו" ושם יאמר "ותן טל ומטר" (ולא אמרינן שמאחר שכבר אמר את כל הברכות הללו בפעם הראשונה בלא שאמר "ותן טל ומטר", מה מוסיף בזה שאומרין כך בפעם השנייה, כי מאחר שכבר חל עליו החיוב לחזור ל"ברך עלינו" ולומר משם הכל לפי הסדר, צריך לעשות כן). (הגר"ש אלישיב זצ"ל ובעל "שבט הלוי זצ"ל).

שכח לומר "ותן טל ומטר" וכבר סיים לומר את הפסוק "יהיו לרצון", אפילו שעדיין לא עקר את רגליו, נחשב שסיים את התפילה וחיוב לחזור לראש התפילה (ביאור הלכה סי' קי"ז, ודלא כשיטת "חיי אדם" דסבר שצריך עקירת רגליים ממש, ועי' לוח א"י).

כל זמן שלא סיים את הפסוק "יהיו לרצון", נחשב שהוא באמצע "שמנונה עשרה", ויכול לחזור ל"ברך עלינו" (שעה"צ סי' תכ"ב סק"ח).

מסופק אם אמר "ותן טל ומטר", תוך שלושים יום צריך לחזור (שו"ע סי' קי"ד סי' ח). אם ברור לו שהיה בדעתו להזכיר בתפילה כפי שצריך, ואחרי התפילה מסתפק – אם התעורר הספק מיד אחרי התפילה יש לחזור ולהתפלל, ואם לאחר זמן, תולים שאמר כפי שצריך, ואינו חוזר ומתפלל (משנ"ב סי' קי"ד סי' ל"ח, וסי' תכ"ב סי' י'), ואם זוכר שבתחילת אותה הברכה רצה לומר כמו שצריך מסתבר שלא טעה (הגר"ש אויערבך זצ"ל). ואם אמר תשעים פעם "ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה", חזקה שכבר רגיל בכך ואינו צריך לחזור (שו"ע סי' קי"ד, משנ"ב סק"מ).

תפילת "שמנונה עשרה" של חזרת הש"ץ מצטרפת לש"ץ למנין תשעים (שערי תשובה שם סי' ט').

אמר "טל ומטר" לפני ז' בחשוון

שאלה: אמר בטעות "ותן טל ומטר" לפני ז' בחשוון, האם צריך לחזור?

תשובה: אם שאל מטר בארץ ישראל אחרי סוכות קודם ז' בחשוון יש סוברים שיוציאים בדיעבד, וכמו במדינות שצריכים גשם, שרק משום

עולי רגלים לא מבקשים, משמע שבעצם הוא זמן גשם (ספר "תהלה לדוד" סי' ב', הגה"ת רע"א או"ח סי' קי"ז, הגר"ש אויערבך זצ"ל).
ויש סוברים שגם בדיעבד לא יצא דלאחר שתקנו כן חז"ל אין זה זמן גשם ("דינים והנהגות" פרק ד' סעיף כ"ו בשם ה"חזון איש", קובץ "מבית לוי" ח' י"ז בשם בעל "שבט הלוי" זצ"ל). ולמעשה מבואר במשנ"ב (סי' קי"ז סי' י"ג) דגם בשאר המדינות הצריכות גשם יחזור ויתפלל נדבה.

מנין בני חו"ל בארץ ישראל לענין "טל ומטר"

שאלה: קבוצה של בני חו"ל הגיעו לארץ ישראל ליומיים (ועדיין לא התחילו לומר "טל ומטר" בחו"ל), ועשו מנין לעצמם, באיזה נוסח יאמרו את חזרת הש"ץ?

תשובה: מכיון שהם עדיין לא אומרים "טל ומטר", אי"כ גם בחזרת הש"ץ יאמרו רק "ותן ברכה", ואין לומר "טל ומטר" ב"שמע קולנו" היות שאותו ציבור אינם חייבים כלל באמירת "טל ומטר" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

"טל ומטר" בברכה אחרת

שאלה: שכח לומר "טל ומטר", וכשהגיע לברכת "על הצדיקים" נזכר ואמר שם "טל ומטר" וסיים תפילתו, האם יצא יד"ח?

תשובה: חז"ל תקנו לומר "טל ומטר" בברכת "ברך עלינו" או בברכת "שמע קולנו", ואם אמרו שלא במקומו אפילו בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

חזר בטעות ל"ברך עלינו"

שאלה: שכח "טל ומטר" ונזכר בברכת "ולירושלים עירך", וטעה וחזר ל"ברך עלינו", ולאחר כמה ברכות נזכר שיכול היה להמשיך ולאמרו בברכת "שמע קולנו", מה עליו לעשות?

תשובה: יפסיק במקום שעומד ויחזור לברכת "ולירושלים עירך" ויזכיר "טל ומטר" ב"שמע תפילה" (הגר"ח קניבסקי שליט"א, מובא בספר "אשי ישראל" פרק כ"ג סי' קע"ז, וכעין זה משמע ב"שערי תשובה" סי' קי"ד סי' ט' בשם ספר "מכתם לדוד").

שאלה: ומה הדין אם חזר ל"ברך עלינו" וסיים את התפילה, האם יצא יד"ח?

תשובה: מסתבר שיצא יד"ח, ולא אמרינן כיון שלא היה צריך לחזור ממילא הוי ברכת "ברך עלינו" בפעם השנייה מיותרת, וכאילו הזכיר "טל ומטר" שלא במקומו, אלא עכשיו שחזר ל"ברך עלינו" ותיקנו בודאי יצא בזה (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

ש"ץ ששכח לומר "טל ומטר" בתפילת לחש

שאלה: שליח ציבור שזכר לאחר שסיים תפילת חזרת הש"ץ כי שכח לומר "טל ומטר" בתפילת לחש, האם יצא יד"ח ע"י חזרת הש"ץ?

תשובה: ש"ץ ששכח בתפילת לחש בדבר שמחמתו צריך לחזור אינו חוזר בשחרית ובמנחה, וסומך עצמו על חזרת הש"ץ (עי' שו"ע סי' קכ"ו סעיף ד', ומשנ"ב סק"יז), ואפילו אם לא ידע קודם חזרת הש"ץ מהטעות כיון שהתפלל חזרת הש"ץ, יצא (הגר"ח קרליץ זצ"ל).
ויש הסוברים היות שלא כיוון על זה בחזרת הש"ץ לא יצא (הגר"ח קניבסקי שליט"א מובא בספר "אשי ישראל" פרק כ"ד סי' קע"ט).

שאלות המצויות

טלית חדשה באמצע פסוקי דזמרה

שאלה: קנה טלית חדשה והיות שמתפלל עם נץ החמה מתעטף בה באמצע פסוקי דזמרה (כשמתחיל להתפלל הוא קודם זמן עטיפת טלית), ומברך "להתעטף בציצית", האם מותר גם לברך ברכת "שהחיינו"?

תשובה: ברכת "שהחיינו" זו ברכה רק על הנאת הבגד (ולא מדין מצות ציצית), ואין לברך באמצע פסוקי דזמרה, והעצה היא שילבש את הטלית בלילה, או בבוקר לפני זמן עטיפת טלית ויכוון בהדיא לא

נא לשמור על קדושת הגליון

תשלום על טבעת קידושין

◀ **שאלה:** האם לכתחילה החתן צריך לשלם לאביו כשמקבל ממנו את הטבעת כדי לקדש בה?

יסוד השאלה הוא, שלענין ד' מינים כתב המשנ"ב (סי' תרנ"ח ס"ק י"ז) שאלו שקונים ארבעת המינים ומשלמים רק לאחר החג נמצא שעשו רק קנין משיכה בלי קנין כסף, ויש סוברים שהוא רק קנין דרבנן, ע"י שם, האם גם בזה צריך דוקא לשלם כדי שיהיו קידושין מן התורה לכל השיטות.

תשובה:

א. בדי' מינים כשעושה משיכה לבד הוא רק קנין דרבנן, אבל טבעת שהיא קטנה ומונחת בידו, כשמקבל את הטבעת יש לו קנין יד שהוא קנין דאורייתא, ואפילו בלי שהחתן שילם כסף לאביו קונה מן התורה, וכעין מה שכתב המשנ"ב (שם) שאם הביא את הד' מינים בתוך ביתו יש קנין דאורייתא משום קנין חצר, ע"י שם.

ב. אבל יש להיזהר מאוד שלפעמים אבי החתן לחוץ בכסף בימים אלו שלפני החתונה, ואין לו כסף לשלם למוכר הטבעת, ומצד שני המוכר הוא "עייל ונפיק אזוזי", ורוצה מאוד את הכסף, וא"כ אבי החתן לא קנה את הטבעת כלל (ע"י משנ"ב סי' י"א ס"ק כ"ז לענין ציצית, וכן לענין מצה, שם סי' תנ"ד ס"ק ט"ו, וכן לענין ארבעת המינים, שם סי' תרנ"ח ס"ק י"ז), וממילא גם הבן החתן לא יכול לקנותה מאביו, ואי אפשר לקדש בטבעת זו.

פתיחת פעוטון בבנין שיש בו כבר פעוטון

◀ **שאלה:** הגיע שכן חדש לבנין, ורוצה לפתוח פעוטון בביתו, וכבר יש פעוטון בדירה אחרת בבנין, האם יכול לעכבו משום שלוקח פרנסת חברו?

תשובה: כל גננת, מלבד מה ששומרת על הילדים יש לה סוג של גישה וחוסן לכל ילד, וכל גן יש לו גישה שונה לילדים, ובדרך כלל ההורים מבררים לפני כן איך מתנהג הגן, ונמצא שזה כמו שתי חנויות שכל אחת מהן מוכרת מוצר אחר, ולא שייך לומר שזה לוקח פרנסה משל השני (ספר "קב ונקי" עמ' תקמ"ב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

תשלום פיצויים מגרמניה לבנים או לכולם

◀ **שאלה:** קיבלו פיצויים מהגרמנים ימ"ש על דירה שהיתה לאב לפני השואה, הם שלחו את הכסף לכל הילדים, אבל הבנים אומרים שהיות וזה במקום הדירה, לפי דין תורה הדירה היא לבנים ולא לבנות, א"כ גם הכסף שתמורת הדירה הוא רק לבנים, הדין עם מי?
תשובה: אם הדירה עצמה עדיין קיימת, מן התורה ירושה היא לבנים ולא לבנות, אבל היות שהדירה כבר לא קיימת וזה רק פיצויים עבורה, ולא מן הדין, אין זה דין ירושה כלל אלא רק מתנה מן הממשלה ושייך גם לבנים וגם לבנות (ספר "קב ונקי" עמ' תקס"ו בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

פועל החליף מאוורר לחינם

◀ **שאלה:** היה רעש גדול במקרר והפועל שהוזמן לצורך התיקון החליף את המאוורר בעלות של 400 ₪, למחרת הרעש המשיך והתברר שהרעש הוא לא בגלל המאוורר, האם אפשר לתבוע בחזרה את הכסף מן הפועל היות שהיתה זו הוצאה שלא לצורך (ולא שייך להחזיר את המאוורר הישן)?

תשובה: יש לברר אצל מומחה אחר האם הפועל לא היה יכול לדעת מהי הסיבה והיה צריך רק לנחש, ואם כך זה מה שהיה צריך לעשות ולא שייך לחיבו, אבל אם אפשר היה לבדוק מה בדיוק סיבת הרעש, זה נחשב לפשיעה ועל הפועל להחזיר את דמי התיקון.

התקלקל הטלפון הסלולרי או הרכב ולא שייך לתקנו

◀ **שאלה:** שבר את זכוכית הטלפון הסלולרי, ולמחרת נשבר הטלפון הסלולרי לגמרי ולא שייך לתקנו, האם צריך השובר הראשון לשלם, או כיון שכל החיוב שלו היה לתקנו מה ששבר ובין כך הטלפון הסלולרי התקלקל לגמרי ע"י מישהו אחר, לא גרם לניזוק הפסד כלל.

וכעין זה מי ששרט דלת של רכב, ולמחרת פגע בו רכב אחר ושביר את כל הדלת וצריך להחליפה, האם הראשון צריך לשלם עבור תיקון הדלת?

תשובה: בשעה שעשה את מעשה הנזק כבר התחייב המזיק לשלם את דמי זכוכית הטלפון הסלולרי או דמי תיקון השריטה שבדלת, ואפילו שבסוף לא יתקנו עדיין חייב לשלם, ואפילו לשיטת הראב"ד שסבר שהמזיק וחופר שדה חברו החיוב הוא לתקן הבורות אפילו אח"כ באו מים ושותפים את כל השדה, עדיין חייב לשלם (ש"ך חו"מ סי' צ"א ס"ק י"ח).

תורה מגנא ומצלא

◀ **שאלה:** מי שיש לו כאבים בראש, מה עליו לעשות?
תשובה: ילמד ספר "תוספות הרא"ש על התורה" ובס"ד יהיה בריא (הגר"ח קניבסקי שליט"א).
[השואל הלך לקנות את הספר אצל המו"ל, והתברר שאזלו כל הספרים, ושיילם על הוצאה חדשה].

לקיים מצות ציצית כדי לא להכניס עצמו לספק ברכה (ע"י משנ"ב סי' תקפ"א ס"ק ו'), ויכול לברך ברכת "שהחיינו" גם בלילה, על שמחת לבישת הבגד.

תפילה על חוף הים

◀ בתפילת שמו"ע צריך שיהיה לבו מכוסה (שו"ע סי' צ"א סעיף א'), וה"ה כל גופו יהיה מכוסה (משנ"ב ס"ק ב'), ולכן אין להתפלל עם מכנסיים קצרות או שרוולים קצרים ("הליכות שלמה" פרק ב' סעיף ט"ו), ואם לא כיסה לבו או שזאנס ואין לו במה לכסותו יצא, כיון שכיסה ערוותו (שו"ע שם), ועכ"פ עדיף שלא יתפלל כלל באופן כזה לכתחילה ("ביאור הלכה" שם ד"ה יצא).

תפילה בבגד ים וחולצה או תפילה ביחידות

◀ **שאלה:** הנמצא בחוף הים ומתפללים שם מנחה, האם עדיף להתפלל עמהם בבגד ים וחולצה או להתלבש ולהתפלל ביחידות?
תשובה: עדיף להתפלל ביחידות בלבוש מלא, עם חליפה וכובע, ולא להתפלל בבגד ים וחולצה במנין (הגר"י"ט וויס שליט"א גאב"ד העדה החרדית ירושלים).

בר מצוה במוצ"ק לענין זימון בסעודה שלישיית

◀ **שאלה:** במוצ"ק נעשה בר מצוה, ואת ברכת המזון של סעודה שלישיית מברכים כבר לאחר צאת הכוכבים, האם הבר מצוה יכול לזמן?
תשובה:

א. אם אכלו את הסעודה ביום כשהיה קטן, אפילו אם בזמן ברכת המזון הוא כבר גדול אינו יכול לזמן, היות שסיבת החיוב היתה עוד בשעה שהיה קטן, (וכעין דברי הגרע"א או"ח סי' קפ"ו, שאם אכל ביום כדי שביעה כשהיה קטן שמא גם בלילה לא חייב ברכת המזון מן התורה היות שבשעת האכילה היה קטן).

ב. אבל אם כולם אוכלים עוד כזית חלה לאחר צאת הכוכבים, נמצא שיש סיבת חיוב גם בלילה כשהוא כבר נעשה גדול, ויכול לזמן (אעפ"כ מזכירים "רצה" בברכת המזון אף שבשבת היה עדיין קטן, בכל זאת כיון שהמשיכו את הסעודה בלילה יש עליו שם סעודת שבת).

הוצאת סיכה בשבת מפאת הראש

◀ **שאלה:** האם מותר להוציא סיכה מפאת הראש, או יש חשש שע"י כך יתלש שיער?
תשובה: אם זה פסיק רישא שייחלש מהם שיער אסור לעשות כן בשבת, ומה"ט אסור להשתמש במסרק בשבת (כמבואר בשו"ע סי' ש"ג סעיף כ"ז), אולם אם מוציאה את הסיכה באופן רגוע ועדין שלא הוי פסיק רישא שייחלש שיער, מותר לעשות כן בשבת.

'זכר לחורבן' על השוכר או על המשכיר

◀ **שאלה:** השוכר בית ואין שם אמה על אמה 'זכר לחורבן', האם השוכר צריך לעשות זאת או המשכיר?
תשובה: כל דבר קבוע בדירה מוטל על המשכיר, ולכן על המשכיר לתקן אמה על אמה או שיביא פועל לעשות כן, ואין זה חיוב על השוכר.

לווה ביצים ונמצא בהן דם

◀ **שאלה:** לווה כמה ביצים משכן, ובכמה מהן היה דם ונאלץ לזרוק את הביצים, האם חייב לשלם עבורן או שמא כיון שגם השכן היה זורק אינו צריך לשלם עבורן?

תשובה: כתוב בשו"ע (חו"מ סי' רל"ב סעיף י"ט) המוכר ביצים ונמצא דם בתוכן, הר"י מקח טעות, אבל המנהג שצריך לשלם, ומנהג מבטל הלכה, ע"י שם. לפי"ז לכאורה הללו היה צריך לשלם כיון שזהו המנהג. אולם י"ל שכל זה אם דעת המוכר למכור את הביצים, ולכן היה מקבל כסף ממקום אחר כגון שהוא בעל חנות, אבל אדם פרטי שהוא בעצמו גם היה זורקן אינו צריך לשלם (ספר "קב ונקי" עמ' תקנ"ז בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

מסופקת אם אמרה "הרי זו חלה"

◀ **שאלה:** עשתה בצק משלוש קילו קמח, הפרישה חלה עם ברכה ואפתה, וכשהתחילו לאכול מהן הסתפקה שמא שכחה לומר "הרי זו חלה", האם ההפרשה חלה?
תשובה: השאלה הוא, אם רגילים לומר "הרי זו חלה" ממילא שיש אומדנא שלא מכוונת שתחול החלה עד האמירה, והיות שבנד"ד מסופקת אם שכחה לומר מילים אלו, אולי עדיין הוא טבל.
תשובה:

א. לכאורה היה אפשר לשאול על הפרשה הראשונה, ושוב להפריש פעם שניה עם ברכה, אולם היות שכבר אכלו חלק מהחלות, אי אפשר לשאול, דנמצא שגורם לכך שאכלו טבל ודאי.

ב. העצה היא שתיקח עכשיו פרוסה אחת של חלה (אפילו שהיא כבר אפויה) ותאמר: "הרי זו חלה" על כל שאר החלות, ועל הצד שמקודם לא היתה הפרשת חלה, כעת תחול הפרשת חלה.